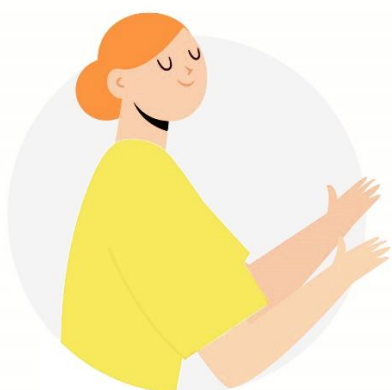

Poročilo OPEN MINDS IO2-A5

Transnacionalna raziskovalna analiza poti deradikalizacije k socialni vključenosti

KA2 - Sodelovanje za inovacijo in izmenjavo dobrih praks

KA205 - Strateška partnerstva za mlade ID obrazca: KA205-66AB2BEC

Pripravil MIITR, februar 2023

Partnerstvo

SOSU ØSTJYLLAND - Danska

MIITR - Slovenija

STANDO LTD - Ciper

FRAMEWORK - Italija

HORIZON ProConsult - Bolgarija

Innovation Hive - Grčija

PFE - Projekti za Evropo - Belgija

Kazalo vsebine

Uvod	1
1. Metodologija	2
2. A1: Etnografska terenska potovanja	2
3. A2: Zbiranje in analiza življenjskih zgodb	3
3.1. Belgija	3
3.2. Bolgarija	3
3.3. Ciper	4
3.4. Danska	4
3.5. Grčija	4
3.6. Italija	5
3.7. Iz vsega sveta	5
3.8. Slovenija	6
4. A3: Zbiranje in vrednotenje politik za socialno vključevanje mladih v sodelujočih državah	7
4.1. I. del: Zbirka socialnih politik	7
4.1.1. Belgija	7
4.1.2. Bolgarija	8
4.1.3. Ciper	9
4.1.4. Danska	10
4.1.5. Grčija	11
4.1.6. Italija	12
4.1.7. Slovenija	13
4.2. II. del: Vrednotenje socialnih politik	14
4.2.1. Profili udeležencev	14
4.2.2. Splošna vprašanja o deradikalizaciji	15
4.2.3. Mnenja udeležencev o obstoječih politikah/praktikah	16
5. A4: Raziskave o zaznavanju v državah, ki sodelujejo pri projektu	18
Zaključek in priporočila	20
Literatura in spletni viri	22

Uvod

Open Minds je transnacionalni projekt, ki si prizadeva raziskati pojav radikalizacije, se proti njemu boriti ter razumeti sodobne težnje ekstremizma in radikalizacije, ki se pojavljajo v družbenih medijih in kako to vpliva na družbo, zlasti na mlade. To poročilo je del intelektualnega rezultata 2 (Intellectual Output 2 – IO2), ki se osredotoča na zbiranje in analizo poti deradikalizacije in izhodnih strategij glede na starost in spol za spodbujanje socialne vključenosti mladih. Dejavnosti IO2 se bodo začele z organizacijo etnografskih terenskih potovanj na območja, povezana s skrajno radikalizacijo v državah konzorcija (Belgija, Bolgarija, Ciper, Danska, Grčija, Italija in Slovenija) ter z raziskavo ukrepov, ki obstajajo na teh območjih v zvezi z deradikalizacijo in socialno vključenostjo. Etnografski podatki s teh terenskih izletov bodo v kasnejši fazi primerjani s pripovedno analizo poti deradikalizacije. Vir podatkov za narativno analizo poti deradikalizacije bodo spletne življenjske zgodbe o radikalizaciji in izhodnih izkušnjah nekdanjih radikaliziranih posameznikov (verskih in političnih). Te pripovedi bodo sistematično analizirane in termično obdelane, rezultati te kvalitativne narativne analize pa bodo uporabljeni za razumevanje izhodnih poti in strategij odvajanja od polarizacije in radikalizacije. Za dopolnitev te analize bodo projektni partnerji ocenili tudi lokalne politike in programe za socialno vključevanje mladih s poudarkom na glavnih metropolitanskih območjih v projektnih državah.

Glavni rezultat dejavnosti IO2 je zagotoviti konkretne in podrobne informacije o trendih in dejavnikih deradikalizacije in neradikalizacijskih identitet, ki se osredotočajo na spodbujanje socialne vključenosti mladih, predvsem z odgovori na naslednja vprašanja:

- Kako je socialna vključenost povezana s potmi deradikalizacije glede na starost in spol ter ne-radikalizirajoče identitete?
- Kako se različni lokalni akterji prilagajajo ali oddaljujejo od programov, ki jih spodbuja EU, da bi preprečili deradikalizacijo?
- V kolikšni meri in katere politike ter programi socialnega vključevanja oblikujejo socialno-ekološko odpornost?

1. Metodologija

Intelektualni rezultat 2: Zbiranje in analiza poti deradikalizacije k socialni vključenosti zajema pet ključnih dejavnosti:

- A1: Etnografska terenska potovanja
- A2: Zbiranje in analiza življenjskih zgodb
- A3: Zbiranje in vrednotenje politik za socialno vključevanje mladih v državah, ki sodelujejo v projektu
- A4: Raziskave o zaznavanju v državah, ki sodelujejo pri projektu
- A5: Zbirno poročilo o deradikalizaciji in socialni vključenosti

Te dejavnosti so bile izvedene z različnimi metodami, kot so vprašalniki, intervjuji in dokumentacijske raziskave, podrobnejša izvedba vsake dejavnosti pa je pojasnjena v ustreznem razdelku tega poročila. Rezultati so bili analizirani in zbrani v tem poročilu ter bodo uporabljeni za nadaljnji razvoj projekta.

2. A1 : Etnografski terenski izleti

V vsaki partnerski državi so bila organizirana etnografska terenska potovanja v soseske, povezane s skrajno radikalizacijo, s poudarkom na različnih vrstah ekstremizma:

- skrajno desni, skrajno levi in islamski ekstremizem (Danska),
- skrajni levičarski/anarhistični ekstremizem (Grčija),
- skrajno desni ekstremizem (Slovenija),
- polarizacija zaradi nestabilnih političnih razmer (Bolgarija),
- rasizem in nestrpnost (Ciper),
- versko navdihnjena radikalizacija (Italija),
- Islamska radikalizacija (Belgija).

Aktivnost A1 je služila kot osnova za aktivnost A3, saj smo s kvalitativnimi metodami pridobili začetne podatke, potrebne za projekt - omogočila nam je navezati stike z lokalnimi nevladnimi organizacijami in drugimi posamezniki, ki so vključeni v proces deradikalizacije, kot so profesorji, oblikovalci politik, delavci v socialnih službah, novinarji itd. S tem smo zbrali informacije o nacionalnih socialnih politikah in mnenja strokovnjakov. Posebno pozornost smo namenili dinamiki spolov v teh soseskah ter drugim označevalcem družbene identitete in marginalizacije.

3. A2: Zbiranje in analiza življenjskih zgodb

Življenjske zgodbe deradikaliziranih posameznikov so bile zbrane iz velikega števila obstoječih spletnih virov. Ti spletni viri vključujejo življenjske zgodbe oseb, ki so izstopile iz radikaliziranega okolja (v pisni in video obliki). Projektni partnerji so pri iskanju primerov deradikaliziranih posameznikov raziskovali iz različnih virov, vključno z nevladnimi organizacijami in drugimi tekočimi projekti EU, pa tudi tistimi, ki so bili zaključeni v preteklosti. Zbrane so bile tudi mednarodne zgodbe iz ZDA in Združenega kraljestva.

3.1. Belgija

V vseh zgodbah se pojavlja podoben vzorec za najstnike, ki se radikalizirajo in ločijo od svojih prijateljev in družine, da bi jim vsilili nova prepričanja, povezana z islamom. Z njimi je zaradi njihove starosti lahko manipulirati, saj večina najstnikov išče upor, ki ga je mogoče uporabiti za njihovo preobrazbo v radikalizirane državljane. V enem primeru je šlo celo tako daleč, da so začeli razmišljati o lastnem življenju kot o nič vrednem:

"Mislim sem, da nimam česa izgubiti, lahko pa veliko dobim. Če umrem, če me ustrelijo ali kaj podobnega, ne bom izgubil ničesar razen življenja."

Posamezniki iz zgodb so spremenili svoja stališča po srečanju z ekstremisti, ki so informacije predstavili na racionalen in upravičen način, običajno tako, da so izkrivili resnico ali prikrili nekatera dejstva. En posameznik je islamistične nauke našel na spletu, kjer se je zaradi sodelovanja počutil kot del večjega cilja. Proces deradikalizacije teh posameznikov so podpirale njihove družine, ki se sprva niso zavedale njihovih ekstremističnih nagnjenj.

3.2. Bolgarija

Pojavlja se skupna tema, ki poudarja pomen družinskega in šolskega okolja za ljudi, ki preživljajo tako težka obdobja. V ugotovljenih primerih vidimo, kako pomembna sta osebna moč in pomoč od zunaj, da bi se radikalizacija prekinila in ubrala drugačno pot.

Zgodbe bolgarskih prebivalcev govorijo o radikalizaciji, povezani z narodnostjo (Romi) in vero (islam). Ekstremistična stališča so jim podelile družine, zaradi življenjsko nevarnih posledic pa niso imeli druge izbire, kot da jim sledijo. Edini način za pobeg je bila izselitev iz okolja, običajno v drugo državo. Ena od zgodb prikazuje dokaz, kako lahko osamljenost in zapuščenost privedeta do radikalizacije, saj je posameznik padel v past drog in ekstremizma, potem ko ga

je oče pustil samega z materjo. To dokazuje, da je zunanja pomoč včasih edina stvar, ki lahko pomaga radikaliziranim posameznikom:

"Nikoli nisem razumela, kako slaba je bila moja življenjska filozofija, da je bila polna agresije, dokler nisem dobila zunanje podpore in se začela spreminjati."

3.3. Ciper

Zgodbe s Cipra govorijo o spremembah in pomenu javnega mnenja. Prikazujejo oblasti, ki zlorablajo svojo moč, da bi svoja mnenja prenesle na druge, npr. šolski odbori in cerkve ter moč kolektivnega mnenja, npr. sovraštvo med navijači različnih nogometnih klubov. Javno mnenje ima še vedno veliko moč pri oblikovanju posameznikove miselnosti, tako v pozitivnem kot v negativnem smislu.

3.4. Danska

Zaradi velikega števila priseljencev ter različnih kultur, ras in veroizpovedi v državi se pojavljajo različni primeri radikalizacije (islamistična, skrajno desničarska, rasna). Širi se prek družbenih medijev in organiziranih dogodkov za radikalizirane ljudi. Obstaja več primerov uspešnih deradikalizacij in državnih programov (izhodnih in deradikalizacijskih), ki pomagajo žrtvam vrniti se v življenje. Povezovanje z ljudmi, ki so doživeli isto izkušnjo in nudenje podpore lahko igrata pomembno vlogo pri deradikalizaciji:

"Takrat sem čutil, da bolj ko so bili ljudje proti meni, bolj sem na poti resnice. Vsi smo sodelovali pri pranju možganov in rekrutiranju drug drugega. Želim si, da bi me nekdo zgrabil, me dobro stresel in rekel: Poslušaj, dragi, to ni resnica."

3.5. Grčija

V Grčiji sta ekstremistično nasilje in radikalizacija močna, zlasti politično nasilje, rešitev pa ni. Gre za zaskrbljujoč pojav, ki se začne oblikovati že zelo zgodaj, ko politične stranke začnejo delovati in širiti svojo ideologijo v šolah.

V intervjujih so nasilni dogodki opisani kot nekaj pričakovanega in dokaj normalnega. Posamezniki so bili prepričani, da je bil njihov cilj, da ekipa deluje kot kaznovalec proti pomanjkljivemu in skorumpiranemu grškemu političnemu sistemu. Drug skupni element, ki ga omenjajo intervjuvanci, je, kako enostavno je postati član in ostati vključen - posamezniki iz

zgodb so bili nagovorjeni v šoli, v času svoje mladosti, s strani starejših rekrutov ali s strani mladih iste starosti. Ker naloge in postopek včlanitve niso zahtevali truda, ni bilo nobenega premisleka, nevednost mladih pa je bila zlorabljena. Radikalizirane skupine so izpolnjevale tudi njihovo potrebo po pripadnosti in skupnosti, zato je ustvarjanje priložnosti za socialno vključenost in informiranost mladih izrednega pomena.

"Če me vprašate, zakaj sem postal član, vam povem, da v glavi nimam jasnih razlogov. Preprosto so me prepričali nekateri otroci, ki so prišli k meni in mi pripovedovali o težavah, s katerimi se sooča grška družba. Zaradi nevednosti in na podlagi nekaterih dogodkov iz mojega življenja so tujci in begunci resen problem za grško družbo. Prihajam iz družine, ki je do neke točke sprejemala takšna stališča, vendar ne v takšni meri. Zato nisem imel moralnih ovir."

3.6. Italija

Štiri italijanske zgodbe govorijo o radikalizaciji verskih džihadistov. Vsi posamezniki so radikalizacijo začeli s spreobrnitvijo v islam in počasnim uveljavljanjem strožjih in bolj ekstremnih ukrepov. To je bilo poudarjeno s poroko in/ali poznanstvom z že muslimanskim posameznikom. V vseh zgodbah so bili cilji posameznikov premik v kalifat, običajno v Siriji ali Iraku, pri čemer so bili nekateri izgnani iz Italije. V nasprotju z večino evropskih tujih borcev/ekstremistov nihče od teh italijanskih džihadistov ni bil v zaporu, prav tako nihče ni bil vpleten v kriminalne združbe ali trgovino z mamili. Oborožena skupina jih ni neposredno rekrutirala po postopku od zgoraj navzdol, temveč so aktivno iskali stike z različnimi posredniki po postopku od spodaj navzgor. Za razliko od drugih zahodnoevropskih držav je italijanska domača džihadistična scena razmeroma majhna in razdrobljena. Še vedno prevladujejo posamezniki ali kvečjemu majhne "prvobitne skupine", ki pogosto temeljijo na že obstoječih osebnih vezeh.

3.7. Iz vsega sveta

Zgodbe iz ZDA in Združenega kraljestva potrjujejo prejšnje ugotovitve - primeri islamističnega, homofobnega in skrajno desnega ekstremizma. Vsi posamezniki so se spreobrili v zelo mladi starosti in se deradikalizirali z zunanjo pomočjo skupin, terapij in mladinskih delavcev.

3.8. Slovenija

V Sloveniji je zelo malo primerov deradikalizacije, v medijih ni izpostavljenih nobenih resničnih zgodb (de)radikaliziranih posameznikov - niti v člankih, intervjujih ali drugih spletnih publikacijah. Namesto tega so raziskovali modele za preprečevanje deradikalizacije:

1. **Model P-O-O za deradikalizacijo** - model za odziv celotne družbe za preprečevanje radikalizacije, ki vodi v nasilje, prilagojen slovenskim razmeram, je leta 2018 razvil Rajko Kozmelj.
2. **Mreža za ozaveščanje o radikalizaciji (Radicalisation Awareness Network - RAN)** je mreža neposrednih izvajalcev po vsej Evropi, ki delajo z osebami, ki so bile radikalizirane ali so izpostavljene radikalizaciji. V Sloveniji je RAN začela delovati leta 2016, vendar v zadnjih letih zaradi neformalnosti in nepriznavanja pomena takšne kontaktne točke s strani države ni naredila velikih korakov.
3. Krovna organizacija za mladinsko svetovanje proti radikalizaciji na evropski ravni je **ERYICA (Evropska agencija za informiranje in svetovanje za mlade)**. V Sloveniji splošna svetovalna središča nudijo osnovne informacije in svetovanje družinam, ki jih obiščejo, da bi rešile svoje težave in dobile pomoč.

4.A3: Zbiranje in vrednotenje politik za socialno vključevanje mladih v sodelujočih državah

To poglavje je sestavljeno iz rezultatov raziskave dokumentacije (I. del), kjer smo raziskovali in zbirali obstoječe politike in prakse, povezane z družbeno vključenostjo ter terenskega dela (II. del), kjer smo na podlagi pripravljenih vprašalnikov zbirali mnenja in izkušnje strokovnjakov o obstoječih politikah in praksah PVE (preprečevanje nasilnega ekstremizma) na omenjenih področjih. Tukaj smo posebno pozornost namenili mladinskemu sektorju in dali poudarek na spol - predvsem opolnomočenje žensk po partnerskih državah.

4.1. I. del: Zbirka socialnih politik

Vsak partner je zbral 3-5 obstoječih politik in praks, povezanih s socialno vključenostjo na področjih dejavnosti A1. Vsaka pobuda je bila opisana glede na njen cilj, trajanje/obdobje izvajanja in ustvarjalce. Poudarili smo iskanje posebnih omemb ukrepov za deradikalizacijo mladih, preprečevanje ekstremizma in opolnomočenje žensk, pa tudi omembe opredeljenih deležnikov, statističnih podatkov o trenutnem stanju ali kazalnikov uspeha. Na koncu je vsak partner ocenil dosedanje uspešnost izvajanja pobud. Opredelili smo morebitne nerešene vrzeli in možne rešitve/priporočila.

4.1.1. Belgija

Belgija podpira in spodbuja celovit in vključujoč pristop k boju proti terorizmu ter pripisuje poseben pomen ravnovesju med vidiki preprečevanja, zatiranja, ponovnega vključevanja in rehabilitacije. Takšen pristop zahteva tesno sodelovanje in usklajevanje med različnimi akterji, političnimi področji in ravnmi oblasti od zvezne do lokalne ravni. Ta vključujoč pristop usklajuje Koordinacijska enota za analizo groženj (CUTA). Opredeljene so bile štiri pobude: Akcijski načrt za preprečevanje nasilnega ekstremizma, CoPPRa, usposabljanje za zaporniške paznike: Prepoznavanje znakov radikalizacije in Usposabljanje zaposlenih v sprejemnih centrih o preprečevanju radikalizacije in poročanju o njej.

1. **Akcijski načrt za preprečevanje nasilnega ekstremizma** je okvir v katerem lokalne delovne skupine usklajujejo odziv na CVE (Countering violent extremism - preprečevanje nasilnega ekstremizma) med lokalnim varnostnim, občinskim, nevladnim in socialnim osebjem.

2. Cilj projekta **Community Policing and the Prevention of Radicalisation (CoPPRa - Policijsko delo v skupnosti in preprečevanje radikalizacije)** je izboljšati usposobljenost policistov prvega reda za preprečevanje radikalizacije.
3. **Usposabljanje za paznike v zaporih: Prepoznavanje znakov radikalizacije** je pobuda za usposabljanje, ki jo vodi Ministrstvo za pravosodje in je namenjena reševanju problema omejenega znanja zaporniškega osebja o prepoznavanju znakov radikalizacije.
4. **Usposabljanje osebja sprejemnih centrov o preprečevanju radikalizacije in poročanju o njej** obravnava vprašanja osebja o radikalizaciji, preprečevanju, prepoznavanju in obravnavanju radikalizacije v sprejemnih centrih ter zagotavlja poročanje pristojnim organom.

Splošni odzivi na pobude za usposabljanje so zelo pozitivni in so pripomogli k hitrejšemu in boljšemu zgodnjemu odkrivanju znakov radikalizacije ali priprav na napad. Število prijav se je močno povečalo, izboljšala pa se je tudi kakovost prijav in njihova kontekstualizacija. Parlamentarni odbor, pristojen za policijo, je ocenil, da je treba programe usposabljanja ponoviti. Lokalni pobudniki se zavedajo razmer v svojih skupnostih in uživajo njihovo zaupanje, koristijo pa obstoječe (akademsko) strokovno znanje o radikalizaciji.

4.1.2. Bolgarija

Glavni bolgarski akterji, dejavni na področju P/CVE, so večinoma iz sektorja javne varnosti, medtem ko preprečevanje radikalizacije ni v zadostni meri priznано kot del pooblastil izvajalcev na prvi stopnji (kot so izobraževalne in socialne službe) in ni vključeno v njihovo delo. Nasprotno pa so nedržavni akterji premalo vključeni v preprečevanje. Nobeno specializirano samostojno koordinacijsko telo ne nadzira razvoja posebnih programov P/CVE in njihovega izvajanja. Različni organi kazenskega pregona, kot sta mejna policija in generalni direktorat za boj proti organiziranemu kriminalu, so odgovorni za spremljanje in preprečevanje različnih tveganj, povezanih z nasilnim ekstremizmom in terorizmom. Državna agencija za nacionalno varnost (SANS - State Agency for National Security) spremlja radikalizacijo in nasilni ekstremizem z uporabo odkritih in prikritih sredstev (uporaba agentov in informatorjev, nadzor itd.) na podlagi informacij, prejetih od tujih obveščevalnih služb.

V Bolgariji so bile opredeljene štiri posebne pobude:

1. Vloga civilne družbe v pobudah na področju boja proti **radikalizaciji** in terorizmu je opredeljena v **nacionalni strategiji za boj proti radikalizaciji in terorizmu (2015-**

2020). Kljub aktivni vlogi, ki jo strategija namenja nevladnim organizacijam in civilni družbi, je njeno izvajanje precej zaostajalo, saj nima posebnega proračuna.

2. **CONNEKT - Dokument o dejavnih radikalizacije in nasilnega ekstremizma na makro ravni v Bolgariji** opisuje okoliščine nastanka radikalizacije, institucionalni pregled in posebne dejavnike v Bolgariji. Raziskava je bila opravljena kot del kartiranja dejavnikov radikalizacije in nasilnega ekstremizma v MENA in na Balkanu
3. **Novinarske veščine** - delavnica, ki jo vodi YMCA Dobrič (nevladna organizacija) in je namenjena ozaveščanju o vlogi medijev in temah, kot so sovražni govor, nacionalizem, diskriminacija, rasizem, homofobija itd. Splošni cilj je povečati odpornost mladih na različne oblike nestrpnosti, skupinskega sovraštva, nasilja in ekstremizma.
4. Poslanstvo **programa usposabljanja Cyberscout** je ustvariti skupnost otrok, ki se zavedajo samega sebe, se odgovorno in varno obnašajo na spletu ter to spodbujajo v svojih vrstniških skupinah. S tem se povečuje odpornost mladih proti spletnim izrazom skupinskega sovraštva ter jim omogoča, da prepoznajo sovražni govor in vedo, kako ga prijaviti.

V Bolgariji ni dovolj zmogljivosti in izkušenj strokovnih delavcev na terenu za preprečevanje radikalizacije. Prevladuje varnostno usmerjen pristop k zapletenemu pojavu, ki zahteva sodelovanje več agencij in kulturo zaupanja med različnimi deležniki, kot so lokalna policija, lokalne skupnosti in civilna družba.

4.1.3. Ciper

Opređeljene so bile tri pobude:

1. **Enota za enakost spolov** na ministrstvu za pravosodje in javni red je vladna služba, ki ima glavno odgovornost za oblikovanje, usklajevanje in izvajanje vladne politike na področju enakosti spolov ter spremljanje mednarodnega razvoja. Kljub ukrepom in metodam, ki jih enota uporablja, ne prinaša nekaterih radikalnih rešitev za preprečevanje skrajnih glasov, ki ustvarjajo in ohranjajo neenakost. Namesto tega nudijo finančno in pravno podporo družbenim skupinam, ki so prisiljene prevzeti vlogo zagovornic pravic žensk in najti konservativne glasove proti njim.
2. **Sredozemski inštitut za študije spolov** je vodilna nevladna organizacija, ki spodbuja enakost spolov in pravice žensk na Cipru in v sredozemski regiji.

3. Združenje za zgodovinski dialog in raziskave je ustanovilo **Dom za sodelovanje**. To je poseben skupnostni center, ki se nahaja sredi ciprskih ločnic. Njegov namen je približati grške Ciprčane turškim Ciprčanom. Prizadeva si podpirati in zagotavljati prostor za pobude, ki spodbujajo dialog in interakcijo med ljudmi različnih rasnih, verskih in jezikovnih ozadij na lokalni, regionalni, evropski in svetovni ravni.

Predstavljene pobude delujejo na treh različnih ravneh: vladni (enota za enakost spolov), institucionalni (Sredozemski inštitut za študije spolov) in socialni (Dom za sodelovanje). Cilj vseh je zmanjšati radikalno vedenje in diskriminacijo manjšin, zlasti glede spola. Še vedno manjka politika, ki bi povezala vladne, socialne ter institucionalne/akademske politike in prakse tako, da bi se obravnavale izkušnje in potrebe državljanov.

4.1.4. Danska

Opređeljene so bile štiri pobude, nekatere od teh financira in upravlja SIRI, danski nacionalni center za preprečevanje ekstremizma. Danski pristop k preprečevanju vseh vrst nasilnega ekstremizma in radikalizacije, bodisi političnih bodisi verskih, ter boju proti njim temelji na sistematiziranem sodelovanju več agencij z različnimi izvajalci socialnih storitev, izobraževalnih sistemov, zdravstvenih sistemov, policijo ter obveščevalnimi in varnostnimi službami, ki se je razvijalo skozi desetletje.

1. **V Dialoški korpus** so vključeni ljudje, ki izhajajo iz etničnih manjšin in imajo različne izkušnje z negativnim družbenim nadzorom ali podobnimi izkušnjami. Skupina organizira delavnice za mlade in starše iz etničnih manjšin.
2. **Mrežo za oblikovanje mnenja** (2017-2018) so sestavljali posamezniki, ki so se sami spopadli - ali so se želeli spopasti - z zatiralskimi normami in negativnim družbenim nadzorom. Člani so imeli predstavitve, pisali prispevke na blogih itd.
3. Inicijativa **Delavnica o radikalizaciji in diskriminaciji, ki temelji na dialogu**, ima sedež v Aarhusu in obstaja od leta 2012. Namenjena je najstarejšim učencem osnovne šole in prvemu letniku višjega sekundarnega izobraževanja. Prizadeva si za preprečevanje ekstremizma in radikalizacije z delavnicami, ki združujejo komunikacijo, dialog in vaje.
4. Poročilo **Odpornost proti radikalizaciji in nasilnemu ekstremizmu** je rezultat študije, opravljene z raziskovalnim terenskim delom v izbranih danskih okoljih z visokim tveganjem, da jih bodo prizadeli ekstremisti in radikalizirane osebe ter skupnosti. Ugotovljeno je bilo, da dom in družina, prijatelji, šola in izobraževanje, društva, verske

skupnosti in lokalne občine najbolj prispevajo k porastu ekstremizma, če služijo kot slab vpliv.

Dve od treh aktivnih pobud sta bili uspešni. Delujejo že več kot deset let in se še vedno izvajajo. Ugotovitve raziskave poudarjajo odgovornost civilne družbe v primeru boja proti radikalizaciji in da bi morale oblasti prednostno podpirati civilno družbo z viri za boj proti temu pojavu. Poročilo priporoča, da se podpre odpravljanje tabujev o teh težkih temah, da se zagotovi, da lahko ljudje prosijo za pomoč in se povežejo z drugimi, kadar koli se počutijo nevarno ali izven nadzora.

4.1.5. Grčija

V Grčiji je veliko ranljivih skupin za ekstremistično vedenje. Grška družba se neredko srečuje s primeri preteпов in celo umorov priseljencev ali manjšin, ki so del grškega prebivalstva, kot so Romi ali pripadniki sindikata LOATKI.

Grčija spodbuja socialno vključevanje in deradikalizacijo. Prvo se izvaja na nacionalni ravni s členom 1 "Vključevanje" grškega zakona št. 4019/2011 o socialnem gospodarstvu in socialnem podjetništvu ter drugimi določbami, ki spodbujajo proces socialnega vključevanja posameznikov iz ranljivih skupin, predvsem s spodbujanjem njihovega zaposlovanja. Neodvisno od vlade številne projekte na tem področju financira Evropska unija:

1. Cilj **projekta PRIORITY** (2019-2022) **programa Erasmus+** je povečati zmogljivosti organizacij, ki delajo z mladimi, da vlagajo v preprečevanje z odstranjevanjem plodnih tal za radikalizacijo in delujejo kot sile za vključevanje.
2. Cilj **projekta Erasmus+ PRACTICE** (Preventing Radicalism through Critical Thinking Competences, 2018-2020) je razviti inovativen in sodelovalen program stalnega strokovnega razvoja na področju preprečevanja radikalizacije v šolah.
3. Cilj **projekta COMMIT** (COMMunication campaign against exTremism and radicalisation, 2020-2022 – Komunikacijska kampanja proti ekstremizmu in radikalizaciji), **ki ga financira EU**, je preprečiti in odvrniti ranljive mlade od ekstremizma, radikalizma in terorizma ter jim zagotoviti ustrezne spretnosti za soustvarjanje nasprotujočih misli, ki se upirajo ekstremistični spletni propagandi.
4. Cilj **projekta YCARE v okviru programa Erasmus+** je okrepiti strokovno usposobljenost izvajalcev prve pomoči ter spodbujati opolnomočenje, sodelovanje in aktivno državljanstvo

mladih. Gre za mednarodni projekt, namenjen podpori mladinskim svetovalcem v boju proti radikalizaciji.

Grčija se zanaša predvsem na neodvisne projekte, ki jih podpira EU in se borijo proti radikalizaciji in ekstremizmu, vendar ti običajno trajajo le nekaj let in zato vplivajo na omejeno število ljudi. Potrebni je več pobud, ki jih podpira vlada, zlasti ker je radikalizacija zelo razširjena, celo v šolah. Mladi so zelo ranljivi in dovzetni za ideologije. Da bi bili ukrepi neke politike ali prakse učinkoviti, morajo biti mladim na voljo na mestih, ki jih pogosto obiskujejo, in po možnosti vključeni v izobraževalni sistem.

4.1.6. Italija

Italija ima dobro premišljene pravne ukrepe proti radikalizaciji. Enotno besedilo osnutkov zakonov C. 243 in C. 3357 je namenjeno uvedbi ukrepov, intervencij in programov za preprečevanje subverzivnih pojavov nasilne radikalizacije, vključno s pojavi radikalizacije in širjenja nasilnega ekstremizma džihadističnega izvora. Z enotnim besedilom se ustanovi tudi nacionalni center za radikalizacijo (CRAD - National Centre on Radicalisation) pri ministrstvu za notranje zadeve in regionalni koordinacijski centri (RAC - Regional Coordination Centres) pri prefekturah regionalnih prestolnic. Ti centri morajo CRAD-u predložiti letno poročilo o izvajanju načrta. V parlamentu je ustanovljen odbor za spremljanje subverzivnih pojavov nasilne radikalizacije, vključno s pojavi džihadistične matrice. Predvidene so tudi številne intervencije na šolskem in univerzitetnem področju.

Opredeljeni so bili trije projekti:

1. **PriMED** (Prevention and Interaction in the Trans-Mediterranean Space) je prvi večji projekt (in pomemben ukrep) za preprečevanje verske radikalizacije, ki ga je sprožila italijanska vlada. V okviru projekta so bili organizirani številni tečaji in delavnice za lokalne oblasti, prefektore, javno varnost, šole itd. *"Sodniki v primerjavi, zakoni in sodne smernice o boju proti pojavom radikalizacije in deradikalizacije islamistične matrice v transmediteranskem prostoru"* je ena od delavnic, organiziranih v okviru projekta.
2. **projekt Erasmus+ PRACTICE**, ki se je izvajal tudi v Grčiji (za več informacij glej poglavje 4.1.5).
3. Cilj **projekta FORWARD** je podpreti izkušnjo pluralizma, ki se lahko razvije v različnih družbenih in organizacijskih kontekstih, z inovativnimi in mednarodnimi tečaji

usposabljanja in raziskavami. Zagotavlja tečaje usposabljanja za strokovnjake, da bi bili sposobni in dobro opremljeni za delo v zelo multietničnih okoljih.

Predlog zakona, ki bi urejal džihadistično radikalizacijo in s tem islamski ekstremizem v Italiji, je bil predložen že leta 2020. Na nacionalni ravni so bili predlagani številni drugi dogodki in pobude, vendar se še vedno premalo ukvarjajo z vprašanjem radikalizacije med mlajšimi in učenci, ki obiskujejo osnovno šolo.

4.1.7. Slovenija

Ekstremizem v slovenskem kazenskem zakoniku ni opredeljen kot kaznivo dejanje in slovenski pravni sistem ne vključuje posebnih politik v zvezi z radikalizacijo. Kljub temu si Slovenija s pobudami, programi in projekti skupaj z različnimi deležniki prizadeva za preprečevanje radikalizacije in ekstremizma:

1. Po zgledu Mreže EU za ozaveščanje o radikalizaciji (RAN - Radicalisation Awareness Network) je bila ustanovljena **nacionalna mreža strokovnjakov za preprečevanje radikalizacije**, v okviru programa za usposabljanje trenerjev pa se je ob podpori RAN usposabljalo 21 trenerjev/multiplikatorjev z različnih ministrstev.
2. Slovenija je tudi pobudnica za boj proti terorizmu na Zahodnem Balkanu (**Prvovrstni strokovnjaki, ki se ukvarjajo z problemi radikalizacije** - Ozaveščanje in spodbujanje krepitve zmogljivosti v regiji Zahodnega Balkana), ki združuje več kot 50 organizacij in donatorjev, vključenih v dejavnosti boja proti terorizmu.
3. **Strategija za preprečevanje terorizma in nasilnega ekstremizma (2017)** je osredotočena predvsem na "preprečevanje" terorizma in nasilnega ekstremizma. Oblikovanje strategije in njenega akcijskega načrta bo najprej pomagalo opredeliti preostale deležnike, pomembne za preprečevanje terorizma in nasilnega ekstremizma.
4. **Namen projekta MATES (2016-2018)** je bil razviti interdisciplinarna učna orodja za deradikalizacijo mladostnikov in mladih odraslih. Tako je bil v okviru projekta razvit model, namenjen izobraževanju tistih, ki delajo z radikaliziranimi mladostniki na poti resocializacije (zaporniški pazniki, policisti, socialni delavci, uslužbenci za pogojni odpust in ustrezni člani lokalne skupnosti, v kateri radikalizirana oseba živi).

Sprejeti protiradikalizacijski dokumenti v Sloveniji in razvoj nacionalne mreže kažejo na močno sodelovanje med različnimi strokovnjaki in deležniki. Statistični podatki kažejo, da je stopnja

radikaliziranih oseb v Sloveniji nizka. Ne moremo domnevati, da k temu prispevajo le sprejete strategije in sodelovanje na nacionalni ravni, saj je število pripadnikov manjšin v Sloveniji zaradi majhnega števila prebivalcev celotne države precej manjše kot v drugih državah, kar vpliva na manjšo radikalizacijo.

V zvezi s preprečevanjem radikalizacije v šolah se omenja možnost obravnavanja aktualnih tem pri nekaterih družboslovnih predmetih ali delavnice z zunanjimi gosti, s katerimi se učenci pogovarjajo o nenasilni komunikaciji, zlorabi drog, migracijah, kriminalu itd., vendar večina teh dejavnosti temelji na pobudah učiteljev. Verske ustanove nimajo vzpostavljenih postopkov za obravnavo primerov radikalizacije. Verske skupnosti dodajajo, da bi morebitne primere obravnavale s pogovori, večjo vključenostjo v samo skupnost in gradnjo pozitivnih stvari. Tudi azilni sistemi se sami ne ukvarjajo z deradikalizacijo, saj nimajo dovolj izkušenj in znanja o pravnih podlagah in omejitvah svojega dela, vendar se osebje dodatno izobražuje in usposablja za ustrezno odzivanje na grožnjo radikalizacije.

Kar zadeva politike krepitve vloge žensk, je Slovenija leta 2002 sprejela Zakon o enakih možnostih žensk in moških, vendar v Sloveniji ni bila sprejeta nobena posebna nacionalna strategija ali program za socialno vključevanje mladih. Nacionalni program za mlade 2013-2022 obravnava le zmanjševanje revščine in socialno vključevanje mladih na več področjih politike, vključno z zaposlovanjem in trgom dela, izobraževanjem, stanovanji in zdravjem.

4.2. II. del: Vrednotenje socialnih politik

Drugi del predstavlja vprašalnik, s katerim smo zbrali povratne informacije strokovnjakov o zbranih politikah in praksah. Vsak partner je zbral odgovore 5-8 udeležencev, strokovnjakov s področja socialnega vključevanja/deradikalizacije. Vprašanja so vključevala splošna demografska vprašanja o procesu deradikalizacije, nacionalnih pristopih k deradikalizaciji ter mnenjih in izkušnjah strokovnjakov z obstoječimi pobudami PVE. Profili oseb, ki so sodelovale v raziskavi, so bili naslednji:

4.2.1. Profili udeležencev

V vprašalniku je sodelovalo 37 udeležencev. 5 iz Belgije, 5 iz Bolgarije, 7 s Cipra (1 z grškim državljanstvom), 4 z Danske, 6 iz Grčije, 5 iz Italije in 5 iz Slovenije. Nismo jih spraševali po imenu, spolu ali starosti, temveč le po poklicu/izkušnjah, povezanih z deradikalizacijo, saj je bil to edini pomemben vidik. Udeleženci so torej strokovnjaki s tega področja in vključujejo

izvajalce socialnih storitev, novinarje, raziskovalce, vodje projektov, učitelje, zaposlene v nevladnih organizacijah in organih itd.

4.2.2. Splošna vprašanja o deradikalizaciji

Kateri spol je po vaših izkušnjah najbolj zainteresiran za proces deradikalizacije?

Večina udeležencev (približno 60 %) iz Belgije, Bolgarije, Cipra, Italije in Slovenije je dejala, da se ženske bolj verjetno zanimajo za proces deradikalizacije in v njem sodelujejo več kot moški. Ženske so običajno bolj odprte, razumevajoče in pripravljene na spremembe, zato to ni presenetljivo, vendar je nekoliko pesimistično, saj študije kažejo, da je večina ljudi z radikalnim vedenjem moških. Udeleženci iz Danske so bili razdeljeni, medtem ko je več udeležencev iz Grčije menilo, da so moški bolj zainteresirani za proces deradikalizacije (66,7 %).

V kateri starostni skupini je stopnja deradikalizacije višja?

Več kot polovica udeležencev (64 %) iz Bolgarije, Danske, Grčije, Italije in Slovenije meni, da je stopnja deradikalizacije pri osebah, starih od 25 do 35 let, višja kot pri drugih starostnih skupinah. Večina udeležencev iz Belgije in Cipra meni, da je starostna skupina od 35 do 45 let najbolj deradikalizirana. Drugi udeleženci iz vseh držav so bili razdeljeni med starostni skupini 18-24 let in 35-45 let kot najbolj deradikalizirani. Starostnih skupin <18 in >45 let ne vidijo kot najbolj deradikaliziranih.

Kako opredeljujete pristop deradikalizacije v vaši državi?

75 % vseh udeležencev je dejalo, da je pristop njihove države mešan, kar pomeni, da imajo institucije in akterji civilne družbe proaktivno vlogo pri odkrivanju tveganih situacij ali ranljivih skupin, medtem ko so ostali dejali, da je pristop represiven, kar pomeni, da ima država močan kazenskoopravni aparat in trden pravni okvir v zvezi s terorizmom. Nihče ni dejal, da je pristop njegove države integrativen, kar pomeni, da združuje oboje. Udeleženci iz Italije in Grčije so soglasno glasovali za mešani pristop, medtem ko je bil povsod drugje mešani pristop v ospredju ali vsaj 50-odstoten.

Kateri akterji/institucije so vključeni v proces deradikalizacije?

Večina udeležencev je dejala, da so najbolj vključene družine, mestne uprave in šole. Presenetljivo je, da slovenski udeleženci sploh niso glasovali za mestno upravo in so menili, da so ostale najbolj glasovane možnosti le malo vključene. V Sloveniji je bilo največ glasov namenjenih lokalnim nevladnim organizacijam. Udeleženci v drugih državah so glasovali, da so (nevladne organizacije) vključene, vendar ne v tolikšni meri kot druge možnosti. Velika

razlika je bila tudi pri lokalnih skupnostih - Ciper, Danska, Grčija in Italija so glasovale, da niso bile veliko vključene, če sploh, medtem ko so Belgija, Bolgarija in Slovenija glasovale, da so bile precej vključene. Drugi glasovi med različnimi državami so bili zelo podobni, pri čemer so bile najmanj vključene skupnosti, iz katerih izvirajo.

Izberite stopnjo pomembnosti zgoraj navedenih akterjev/institucij v procesu deradikalizacije.

Odgovori so se večinoma ujemali s prejšnjim vprašanjem - tisto, kar je veljalo za najbolj vključeno za posamezno državo, je bilo tudi najpomembnejše. Športne/prostočasne dejavnosti, izvirne skupnosti in lokalne nevladne organizacije so veljale za najmanj pomembne, najpomembnejše pa so bile mestne oblasti, družine in šola.

4.2.3. Mnenja udeležencev o obstoječih politikah/praktikah

Ali ste seznanjeni z nacionalnimi politikami za socialno vključevanje/preprečevanje radikalizacije?

Udeleženci iz vseh držav razen Belgije so povedali, da ne poznajo nacionalnih politik, če pa jih poznajo, so povezane s socialnim vključevanjem, ne pa s preprečevanjem radikalizacije. Poznavanje nacionalnih politik ni zadostno ali pa jih sploh ni. V Belgiji so vsi odgovorili, da jih poznajo.

Kako učinkovite so takšne politike glede na vaše znanje in izkušnje?

Ker večina udeležencev politik ni poznala, niso mogli oceniti njihove učinkovitosti ali pa so posledično dejali, da niso bile učinkovite. Tudi če so se politike izvajale, niso bile uspešne. Udeleženci iz Belgije in Cipra so izrazili mnenje, da so bile zelo učinkovite.

Ali ste seznanjeni s kakšnimi nacionalnimi politikami, povezanimi z enakostjo spolov in opolnomočenjem žensk?

70 % vseh udeležencev je odgovorilo, da so tako ali drugače seznanjeni z nacionalnimi politikami, povezanimi z enakostjo spolov in opolnomočenjem žensk, nekateri pa so jih celo natančno navedli. V vseh državah je več udeležencev poznalo te politike kot tistih, ki jih niso poznali.

Kako ocenjujete učinkovitost pristopov, ki upoštevajo vidik spola, v procesih socialnega vključevanja in deradikalizacije?

Udeleženci iz Belgije, Cipra in Grčije so večinoma izrazili podporo izvajanju politik, medtem ko so udeleženci iz drugih držav dejali, da je treba storiti še več. Nameni so dobri, vendar niso bili dobro izvedeni. Negativno oceno je mogoče razložiti tudi zaradi pomanjkanja kvot za enakost spolov ali pomanjkanja obstoječih/znanih politik.

Ali pri svojem delu aktivno uporabljate te politike (socialno vključevanje/deradikalizacija/enakost spolov)?

Večina udeležencev je dejala, da redno izvajajo politike ali jih spodbujajo. Grški udeleženci so tudi opozorili, da so na svojem delovnem mestu izvajali lastne politike, ker jih na nacionalni ravni ni bilo. Eden od danska udeležencev je dejal, da politik sicer ne uporabljajo na delovnem mestu, vendar imajo v mislih nezavedne pristranskosti pri načinu govora v vsakdanjem življenju.

Ali želite kakor koli spremeniti obstoječe politike?

Izraženi so bili naslednji predlogi: večja podpora države javnim in nedržavnim pobudam, upoštevanje vseh vrst enakosti (spol, rasa, narodnost, invalidnost), posodobljene in pregledane politike s krajšimi obdobji veljavnosti, več praktičnih rešitev, uveljavljanje izvajanja v civilni družbi/aktivno sodelovanje različnih zainteresiranih strani ter posledično spremljanje izvajanja in uspešnosti.

Na lestvici od 1 do 5, kjer 1 = zelo majhna in 5 = zelo velika, v kolikšni meri po vašem mnenju digitalno okolje dandanes predstavlja grožnjo za radikalizacijo mladih? Zakaj?

Skoraj vsi udeleženci se strinjajo ali se močno strinjajo, da digitalni svet močno ogroža vsa družbeno občutljiva področja. Kot primer je bila omenjena organizacija ISIS, ki je dala pomemben zgled za to, ko ji je uspelo rekrutirati veliko ljudi z evropskega ozemlja.

Prosti in enostavni dostop brez filtrov, nizka stopnja kritičnega razmišljanja in pomanjkanje znanja, uporaba piškotkov in zgodovina iskanja (zaradi algoritmov, ki vas držijo v mehurčku) zožujejo možnosti spletnega iskanja in predstavljajo nekaj glavnih tveganj, ki posebej ranljive ljudi izpostavljajo ekstremistični propagandi. Hkrati pa široko ozaveščanje (tudi socialno izključenih ljudi) in uporaba interneta s strani majhnih otrok in bolj dovzetnih ljudi predstavljata veliko oviro na poti obvladovanja radikalizacije. Poleg tega lahko internet ne le spodbudi radikalizacijo, temveč tudi zaustavi deradikalizacijo.

5. A4: Raziskave o zaznavanju v državah, ki sodelujejo pri projektu

Ta dejavnost je bila osredotočena na raziskovanje dojemanja politik in projektov PVE z vidika učinkovitosti, družbenega učinka in vpliva na vedenje posameznika na področjih slabe infrastrukture za socialno vključevanje. S poglobljenimi intervjuji je bil raziskan vpliv ukrepov socialnega vključevanja in/ali njihovega pomanjkanja na radikalizacijo mladih.

V obdobju od 14. novembra 2022 do 20. decembra 2022 je vsaka partnerska organizacija projekta opravila pogovore z najmanj tremi strokovnjaki v svojih državah, skupaj 25. Strokovno znanje, izkušnje in poklicna ozadja intervjuvancev so pokrivali širok spekter področja in tako izpolnili cilj dejavnosti.

Vprašanja med intervjuji so bila naslednja:

1. Katere pobude bi izpostavili kot učinkovite ali edinstvene v smislu preprečevanja radikalizacije ali boja proti njej? - Kakšni so njihovi znani učinki?
2. Kateri elementi bi po vašem mnenju morali biti vključeni v pobudo za deradikalizacijo?
3. Kaj menite o boju proti radikalizaciji s pristopom, ki temelji na igrarh? Kako menite, da bi lahko bil koristen?
4. Katere so po vašem mnenju potrebne spretnosti, ki bi jih morali imeti mladi, da bi se lahko uprli radikalizaciji?

Zaključki, pridobljeni z intervjuji, so bili naslednji:

Pobude imajo veliko vlogo pri preprečevanju radikalizacije. Nekateri intervjuvanci so poročali o pomanjkanju skupnega javnega vodila pri preprečevanju in upiranju radikalizaciji. Razlog za to je lahko, da se poroča le o nekaj primerih radikalizacije in se vprašanje ne obravnava naprej. Večino primerov lahko tudi označimo kot "ekstremizem" in ne radikalizacijo; ekstremizem je oseba ali skupina, ki uporablja strah/nasilje/teror za doseganje sprememb, radikalizacija pa je proces, s katerim posamezniki vstopajo v ekstremizem.

Izobraževalni sistem, pravo in pravosodje, dejavnosti/vrednote političnih strank in organizacij civilne družbe, ki se osredotočajo na družbeno koristen aktivizem, vplivajo na mlade in so neposredno odgovorni za njihov razvoj glede radikalizacije. Ključnega pomena je vpliv na preprečevanje že od zgodnjega otroštva s pravilnim odkrivanjem nenavadnega vedenja in ozaveščanjem v vseh starostnih skupinah ter usposabljanjem strokovnjakov v izobraževalnih

ustanovah. Medtem ko lahko družine preprečujejo radikalizacijo in pomagajo pri deradikalizaciji, imata lahko prevelika vpletenost in zatočišče nasproten učinek - mladi lahko postanejo krhki, občutljivi in nesposobni soočanja s težavami. Prav tako je otrok obsojen na to, da bo, če ima družina že ekstremistična stališča, zapadel v radikalne nazore.

Prikazovanje dobrih zgledov družbenih vrednot z njihovim vključevanjem in spoštovanjem v zakonu, njihovo vključevanje v izobraževalni sistem od zgodnjega otroštva in ponujanje smiselnih dejavnosti (kot sta šport in izvenšolsko izobraževanje) prav tako zmanjšuje nagnjenost posameznika k radikalizaciji. Glede na to, da so najpogostejši razlogi, ki ljudi silijo v radikalizacijo, pomanjkanje informacij, neznanje in socialna izključenost (jeza), bi lahko ustanavljanje lokalnih skupin, ki bi mladim nudile tako znanje kot občutek pripadnosti, močno zmanjšalo radikalizacijo in pomagalo pri deradikalizaciji.

Igre kot strategija za deradikalizacijo so bile ocenjene kot inovativna in morda učinkovita metoda. Prevladovalo je mnenje, da bi se morali vprašanj lotiti tako, da bi razmišljali o tem, koga nagovarjamo. Glede na to, da so računalniške igre največji del zabave in komunikacije mladih, je zelo pametno poskušati deradikalizirati in preprečiti ekstremistično nasilje z izobraževalno igro. Videoigre so lahko koristno orodje za doseganje tega cilja, če pod nadzorom učijo indoktrinacijo, empatijo, strpnost, kritično mišljenje, spoštljiv dialog, solidarnost, odgovornost in reševanje konfliktov. Vključevati mora nenasilne tehnike za spodbujanje sodelovanja med igralci in hkrati zagotavljati praktične razloge za pošteno igro. Igre vlog lahko povečajo empatijo pri razumevanju bojev in ovir nekoga drugega ali pa so lahko instrument za doživljanje stališča druge kulture in tako pomagajo povečati empatijo, potrpežljivost in sprejemanje.

Splošno soglasje o veščinah, ki jih morajo mladi pridobiti, da bi se uprli radikalizaciji, je naslednje: konstruktiven dialog, strpnost do različnosti, empatija, potrpežljivost, kritično mišljenje in sprejemanje bodo ustvarili bolj odprte osebe, ki bodo bolj verjetno odporne na radikalizacijo. Okoliščine, ki pomagajo pri pridobivanju omenjenih veščin, so možnosti soočanja s konkretnimi (in resničnimi) primeri, ugodno družinsko okolje, šola, prijatelji in skupnosti, ki vplivajo na posameznikov vrednostni sistem in socializacijo.

Zaključek in priporočila

To poročilo je pokazalo dragocen vpogled v nacionalne pobude in njihovo učinkovitost. Medtem ko imajo nekatere države dobro premišljene in izvedene pobude na vladni ravni (Belgija, Danska, Italija), imajo druge pravne okvire, ki se osredotočajo na nekatere vidike problema (Bolgarija, Slovenija, Ciper) ali pa se zanašajo skoraj izključno na projekte, neodvisne od vlade (Grčija). Presenetljivo je, da Grčija, ki se v večjem obsegu bori proti številnim vrstam radikalizacije (anarhistični skrajni levici, islamistični in skrajni desnici), ni uvedla močne pravne podlage za preprečevanje takšnega ravnanja. Projekti sicer prispevajo k preventivnim ukrepom, vendar trajajo največ nekaj let in vplivajo na manjše število ljudi. Dokler ne bodo oblikovane druge pobude, pa opravljajo pomembno funkcijo.

Rezultati raziskav dokazujejo, da so **lokalne pobude, programi usposabljanja in vključevanje civilnih družb na** splošno uspešni, saj so del skupnosti, ki jih poznajo in jim zaupajo. Še več, z vključevanjem v lokalne skupine in ustvarjanjem priložnosti za mlade, da so del nečesa, lahko preprečimo osamljenost, zapuščenost in nevednost, ki so glavni vzroki za radikalizacijo. Zaveznitvo med lokalnimi pobudami in vladnimi institucijami optimizira prizadevanja za preprečevanje.

Koncepti **hvaležnega dialoga, razširjanja dejstev**, dajanja orodij mladim in razvijanja njihovega kritičnega mišljenja so priporočljivi pristopi pri krepitvi odpornosti in spreminjanju stališč. **Poročila in znanstveno utemeljene metodologije** so zelo pomembni za sistem, da lahko načrtuje posebne pobude in dejavnosti. Drug vidik dialoga je terminologija - danes je jezik, ki se uporablja za opis radikalizacije vojni in ne prispeva k razumevanju problema in proaktivnim rešitvam.

Razen Cipra se skoraj nobena druga država ne osredotoča na posebne pobude, ki bi vključevale **krepitev vloge žensk na** vladni ravni, če pa se, je to popolnoma ločeno od pobud za radikalizacijo in ekstremizem. Pogosto se trdi, da so matere v idealnem položaju, da zgodaj opazijo znake radikalizacije in prenesejo vključujoče vrednote na naslednjo generacijo. Zato so lahko ženske ključne pri preprečevanju nasilnega ekstremizma in radikalizacije ter boju proti njima, vendar mnenja strokovnjakov še vedno niso enotna.

Učitelji in izobraževalni sistem so kot eden glavnih ključnih akterjev pri preprečevanju radikalizacije zelo slabo preučeni in podcenjeni. Zaradi nenehno razvijajočega se pojava radikalizacije je poleg izvajanja preventivnih ukrepov v okoljih, ki gojijo takšno vedenje, ključno tudi nenehno iskanje novih rešitev. Obstaja velik potencial za izvajanje preventivnih ukrepov v

izobraževalnih ustanovah, na primer pri ozaveščanju o pasteh radikalizacije v digitalnem okolju, kjer mladi preživijo vse več časa in tako predstavljajo najranljivejšo ciljno skupino za takšna ekstremna vedenja.

Boj proti radikalizaciji s pomočjo iger bi lahko bila učinkovita metoda zaradi priljubljenosti videoiger med mladimi in možnost "izkusiti" življenje druge osebe. Vendar je potreben previden in nadzorovan pristop, da ne bi še bolj uveljavljali ekstremističnih stališč. Igre ne smejo vključevati nasilja ali ostrega jezika.

Literatura in spletni viri

- De vlaamse minister van binnenlands bestuur, inburgering, wonen, gelijke kansen en armoedebestrijding. *Actualisering van het actieplan ter preventie van gewelddadige radicalisering en polarisering*. 3. April 2015. Dostopno na: https://preventie-radicalisering-polarisering.vlaanderen.be/sites/preventie-radicalisering-polarisering/files/actieplan_preventie_radicalisering_actualisatie_20170602.pdf
- Dzhekova, R., Mancheva, M., (2016) Radikalizacija v Bolgariji. Grožnje in trendi
- Dzhekova R., Ralchev S., Stoyanova N. *COUNTRY PAPERS ON MACRO-LEVEL DRIVERS: Drivers of radicalisation and violent extremism in the light of state dynamics in MENA and the Balkans: BOLGARIJA*. Evropski inštitut za Sredozemlje, julij 2021. Dostopno na: https://h2020connekt.eu/wp-content/uploads/2021/09/Bulgaria_CONNEKT_Macro_Drivers.pdf
- CSD. *10+1 dobre prakse pri preprečevanju nestrpnosti, diskriminacije in skupinskega sovraštva v Srednji in Vzhodni Evropi*. Sofija: CSD, 2020.
- *Undersøgelse af tre indsætter over for negativ social kontrol samt radikalisering*, VIVE og forfatterne, København 2021
- *Kort fortalt, Undersøgelse af tre indsætter over for negativ social kontrol og radikalisering*. Anika Liversage & Line Mehlsen, Følgeforskningsrapport fra VIVE, Udlændinge og Integrationsministeriet, 2021
- *Den nationale handlingsplan til forebyggelse af æresrelaterede konflikter og negativ social kontrol*, Styrelsen for international rekruttering og integration, Oktober 2020
- *Svar på 10-forespørgsel vedrørende Aarhus-modellen for antiradikalisering*, Socialforvaltningen. Aarhus Kommune, 2015
- *Evaluering af myndighedsindsatsen forud for og i forbindelse med terrorhændelsen den 14. og 15. februar 2015 i København*. København: Rigspolitiet, 2015.
- *Modstandskraft mod radikalisering og voldelige ekstremisme*, CERTA Intelligence & Security, TrygFonden. 2017
- *Antidemokratiske og Ekstremistiske miljøer i Danmark: en kortlægning*, København: SFI 2014. Regeringen, 2015
- *Et stærkt værn mod terror: 12 nye tiltag mod terror*. Regeringens handlingsplan. København: Justitsministeriet. 2015
- Svet Evrope. 2015. *Preprečevanje radikalizacije in manifestacij sovraštva na lokalni ravni*. Dostopno na: <https://rm.coe.int/168071b265>.
- Sotlar, A. 2005. *Nekateri problemi pri zaznavanju in definiranju ekstremizma v družbi*. V G. Meško, M. Pagon, B. Dobovšek (ur.), Izzivi sodobnega varstvoslovja (str. 273- 279). Ljubljana: Fakulteta za policijsko-varstvene vede

- Černigoj, A. 2020. *Preprečevanje radikalizacije v Republiki Sloveniji - od represivnega k vseskupnostnemu pristopu*. V *Varstvoslovje* (str. 100-114). Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
- Marone F. *Vezi, ki vežejo: Dinamika skupinske radikalizacije pri italijanskih džihadistih, ki se odpravljajo v Sirijo in Irak*. *The International Spectator*, 2017.

Drugi spletni viri:

- https://finance.belgium.be/en/about_fps/institutions_dependent_upon_fps_finance/financial_intelligence_processing_unit
- <https://cuta.belgium.be/>
- https://www.federation-wallonie-bruxelles.be/index.php?id=detail_article&no_cache=1&tx_cfwarticlefe_cfwarticlefront%5Baction%5D=show&tx_cfwarticlefe_cfwarticlefront%5Bcontroller%5D=Document&tx_cfwarticlefe_cfwarticlefront%5Bpublication%5D=1753&cHash=c1a49278999ea1e89622402808b04533
- <http://ymcadobrich.ngobg.info/>
- <https://www.home4cooperation.info/>
- http://www.mjpo.gov.cy/mjpo/mjpo.nsf/sectorgend02_el/sectorgend02_el?OpenDocument
- <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/countries/cyprus>
- <https://politis.com.cy/politis-new>
- <https://www.nicosia.org.cy/el-GR/discover/cultural-centers/41162/>
- <https://www.unic.ac.cy/centres/academically-affiliated-institutions/mediterranean-institute-of-gender-studies-migs/>
- <https://www.yumpu.com/da/document/view/24461285/dialogkorpset-social>
- https://base.socioeco.org/docs/onom_4019.2011.pdf <https://practice-school.eu/el/>
- <https://www.grtimes.gr/ellada/ekdilosi-gia-tin-exaplosi-toy-diadiktyakoy-extremismoy-stoys> <https://commitproject.eu/support-line/>
- <https://commitproject.eu/> <https://priority-project.eu/#our-aim>
- https://www.socioeco.org/bdf_fiche-legislation-67_en.html <https://www.ycare.eu/el/>
- <http://documenti.camera.it/leg18/dossier/pdf/AC0367b.pdf>
- <http://giuri.unife.it/it/dipartimento/archivio-eventi/anno-2021/workshop-radicalizzazione-e-sistema-informativo-media-e-social-network-nei-processi-di-radicalizzazione#null>
- <https://practice-school.eu/the-project/>
- <http://www.forwardproject.unisi.it/en/descrizione-progetto/>

- <https://www.gov.si/teme/boj-proti-terorizmu/>
- <https://www.almamater.si/projekt-mates-s371>
- <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO3418>
- <https://national-policies.eacea.ec.europa.eu/youthwiki/chapters/slovenia/43-strategy-for-the-social-inclusion-of-young-people>
- <https://www.berlingske.dk/samfund/skudt-ned-efter-bogreception-her-er-bogens-fortaeling-om-nedim-yasar>
- <https://www.dr.dk/nyheder/tema/nedim-yasar-draebt>
- <https://www.dr.dk/nyheder/indland/draebt-eks-bandededer-var-igennem-exit-program-saadan-fungerer-det>
- https://en.wikipedia.org/wiki/Nedim_Yasar
- https://podimo.com/dk/shows/5d1d7451-e6bd-4b31-b84b-e9670078a8b4?utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_campaign=DK_PERFORMANCE_DSA_CONTENT&utm_term=NA&utm_content=NA&gclid=Cj0KCQjw852XBhC6ARIsAJsFPN02XwTk71TEuDNpntkpe5tbub--N_tMnD-Q5fPsg_P8_BLMQCNCZrgaAsAnEALw_wcB
- <https://parallaximag.gr/>
- <https://www.newsbomb.gr/>
- <https://actearly.uk/real-stories/>
- https://www.fdv.uni-lj.si/docs/default-source/zalozba/pages-from-radikalizacija-v-smeri-nasilja_knjizni-blok_tisk.pdf?sfvrsn=2
- https://home-affairs.ec.europa.eu/networks/radicalisation-awareness-network-ran_en
- <https://www.eryica.org/>
- <https://www.gov.si/drzavni-organi/organi-v-sestavi/uprava-za-probacijo/o-upravi/>
- <https://www.gov.si/en/topics/counter-terrorism-efforts/>

Poleg tega obstajajo nekateri projekti, ki jih financira EU in ponujajo orodja ali informacije o radikalizaciji:

- <http://www.dare-h2020.org/>
- <https://yeip.org/>
- <https://trivalent-project.eu/relevant-projects/>
- <https://www.precobias.eu/>
- <https://www.extremelyeunited.eu/>
- <https://dradproject.com/>

- <https://participation-in.eu/>
- <https://ct-morse.eu/projects/>
- <https://counter-project.eu/>
- <https://www.pave-project.eu/>
- <http://grease.eu.eu/about/project/>
- <https://www.sereny.eu/>
- <https://www.frstrategie.org/en/programs/european/impact-europe>
- <https://prepare-project.eu/>
- <https://efus.eu/topics/project-practicies-partnership-against-violent-radicalisation-in-cities/>
- <https://h2020connekt.eu/the-project/>